

Klassorkester som metod för Kulturskolan att samarbeta med skolan

Klassorkester är mycket mer än bara "rekrytering"

Exempel från Kulturskolan Skurup

Kulturskolan Skurup har jobbat med klassorkestrar sedan 2013. Vi startade på endast en skola och med enkla instrument i början. Barnen, föräldrarna, klasslärare och rektor upptäckte att det där var både kul, stärkande och utvecklande. Och sedan har det spridits till fler skolor.

Med hjälp av två engagerade kulturskolelärare, bra instrument och kompbakgrunder går det att göra succé hos andraklassarna ute på vilken skola som helst - om deras lärare och rektor är positiva.

Klassorkestrar finns på många skolor i Sverige, och det kan se ut på olika sätt. Denna text visar ett exempel på hur man kan arbeta.

Varför ska Kulturskolan arbeta med klassorkester?

Det viktigaste är att hjälpa barnen att utvecklas, och hjälpa skolan med gruppdynamik och med målen i musik. För Kulturskolan är det av största vikt att inte bara tänka "rekrytering", alltför ensidig inriktning på det skapar bara frustration om det skulle lyckas mindre bra. Långtifrån alla barn kommer att anmäla sig till fortsatt spelande i Kulturskolan. Därför måste klassorkestern vara meningsfull för alla elever medan den pågår. Med orkesterspelandet som verktyg kan vi hjälpa dem att bygga självkänsla. De får lyckas och tar steget att våga uppträda. De får också kulturvana och hjälp att nå målen i musik.

För klassorkester kan vi välja instrument som barnen inte känner till så väl, och därigenom fungerar metoden även traditionsbevarande i förhållande till instrumentet.

Klassorkestern ökar Kulturskolans kontaktytor. Klasslärare, skolledning, förvaltning och politiker får ytterligare bevis för nyttan med Kulturskolan.

Gruppstorlek och instrumentkombinationer

I Skurup jobbar vi med grupper om ca 12 elever. Beroende på hur många elever skolan har i årskurs två delar vi in dem i 2-4 grupper som får spela i tur och ordning under läsåret. Varje grupp kan då ha klassorkester i ca 8, 12 eller 15 veckor. Två lärare från kulturskolan åker ut till skolan och träffar barnen två gånger per vecka, 40 minuter per lektion. Den ena dagen grupplektion med 6 elever på instrumentet, den andra dagen spelar den sammanslagna orkestern med 12 elever. Den här modellen har vi behållit, nu på åttonde året. Det är praktiskt och enkelt att vara två kollegor. Ofta har men lite olika styrkor och kan komplettera varandra.

I början använde vi enbart blåsinstrument, men senare har vi valt att blanda. Det nuvarande upplägget är:

- Tvärflöjt ihop med cello
- Fiol med klarinett
- Trumpet med trombon och valthorn

Framgångsfaktorer

Här är de saker vi menar får en klassorkester att fungera bra

- Rektorn och klasslärarna måste vara positiva och se vinsterna. De måste ordna lokal och schematid och det blir lite merarbete för dem. Och rektorn ska hitta utrymme i budget, om än blygsamt. Det gäller att börja på rätt skola! Och det kan behövas ett litet "brandtal" med bilder och videoklipp i början. Andra rektorer och lärare ska senare, efter ett år eller två helst bli lite sugna och efterfråga klassorkester även på sin skola.
- Det gäller att få barnen med på tåget! För att barnen ska uppleva spelandet roligt och meningsfullt behövs disciplin, glädje, empati och humor.
- En bra lokal med tillräcklig golvyta
- Bra instrument som är anpassade för barn
- Genomtänkt möblering med lagom avstånd mellan barnen, som sitter i halvcirkel eller biosittning
- Bra kompmusik med tydliga förspel, ett mellanspel - och sedan kommer låten en gång till. Det frigör läraren, som därför kan spela på samma instrument som barnen eller hjälpa/hålla/visa medan musiken pågår

- Tydlig struktur. Numrerade stolar, numrerade instrument. Barnet sitter alltid på samma plats och spelar alltid på samma instrument
- Att vi lär barnen sitta i viloläge med sitt instrument. Viloläget är som en liten ceremoni som skapar lugn och en skön tystnad.
- Rätt inställning hos lärarna. Det behövs ett utåtriktat driv och engagemang. Den energi läraren lägger in betalar sig många gånger om!
- Lektion två gånger i veckan är bättre än att sprida ut spelandet under två långa terminer. Om vi träffar barnen två gånger i veckan skapas ett momentum där de kan märka hur de utvecklas. Och barnen kan överblicka perioden fram till de avslutande konserterna.
- Det gäller att få föräldrarna att förstå vilken viktig roll de har. Barn behöver uppmuntran, inte kommentarer om att det låter illa! Tyvärr förekommer det att föräldrar klagar och begränsar eller förbjuder spelandet hemma. Skicka info och kanske ett filmklipp, eller delta i ett föräldramöte i början av terminen.
- Barnen får låna hem instrumenten. Detta får dem att känna stolthet och de får träna på att ta ansvar. Vi skickar i starten med barnen en ansvarsförbindelse som föräldrarna skriver under. Och vi talar med barnen om vad ansvar betyder och hur de ska akta instrumentet där hemma. Efter 3-4 veckor när vi ser att de packar upp och packar ner rätt och är aktsamma – då får de äntligen ta hem instrumentet. Barnen är otroligt glada och förväntansfulla inför det, och de får i läxa att lära en förälder sätta ihop instrumentet och spela.
- Låt barnen öva på att ta emot applåder, de älskar det! Timingen trimmas in: Alla bugar samtidigt – stanna nere och viska tyst en kort ramsa – alla kommer upp samtidigt. Prata om hur en artist ser ut i ansiktet, hur man sträcker upp sig lite extra och är rak och lugn i kroppen.
- Avsluta med konsert för föräldrarna så att de får uppleva barnens koncentration och glädje. Konserten skapar kontakt med familjerna och ger tillfälle att förklara vad kulturskolan står för och hur vi jobbar.
- Gör även en konsert för klassen och klassen under så att de vet att nästa år är det deras tur. Det skapar förväntningar, och det ger även klasslärarna inblick i vad klassorkestern gör.
- Visa upp i andra sammanhang. En klassorkester är ett enkelt och lämpligt alternativ att ta med till tex kommunfullmäktiges sista möte innan sommar eller jul. Barnen blir stolta och politikerna förvånade när de får höra hur få veckor barnen har haft på sig att öva.

Vinster för Kulturskolan

- Kulturskolans kontaktytor ökar och nya arbetssätt prövas. Lärarna blir duktiga på gruppdynamik och gruppmetodik
- Barn, klasslärare och föräldrar får en positiv ingång till Kulturskolan. Kanske återser vi barnen som elever i Kulturskolan sedan.
- Barn och föräldrar lär känna de instrument vi använder, och på det sättet kan vi ha en återväxt på samtliga orkesterinstrument.
- Eleverna bygger självkänsla och mod. De får känna glädjen att lyckas, och att få applåder.
- Lärare, skolledning, förvaltning och politiker får fler bevis på nyttan med Kulturskolan

Vinster för grundskolan

- Att få spela i en orkester hjälper barnen att fokusera, och det bygger självkänsla och mod.
- Klasslärarna får draghjälp att skapa en god gruppkänsla. Under orkesterlektionerna pratar vi med barnen om vad orden Koncentration och Disciplin betyder, och vilken nytta man kan ha av det när man lär sig något nytt. Spelandet ger också många ingångar till att prata om hur man beter sig mot andra, att vara en schysst och hjälpsam kompis.
- Klassorkestern hjälper barnen att nå målen i musik, vilket är nog så viktigt att poängtera för klasslärare och rektor.

Viloläge för klarinetten skapar lugn. Stråken bakom ryggen när den inte används

Svårigheter

- Skolans budget och brist på tid. Även om skolledning och klasslärare är i grunden positiva, så bör Kulturskolan vara beredd på att vara den aktivt uppvaktande parten. Det gäller att se framåt, planera och att ta kontakter.
- Barn med diagnoser och barn från dysfunktionella familjer kan vara en stor utmaning för orkesterlärarna. Samtidigt är det just dessa barn som har mest att vinna på att lyckas med spelandet. Varje barn har en ingång, ett samtalsämne eller intresse som öppnar upp kontakten. Det kan ibland fungera väl att låta den ena läraren gå till ett annat rum med bara en elev, medan de andra repeterar med orkestern. Det kan bli en fin stund för det barnet som då får spela på egna villkor.
- Alla elever är inte så intresserade och motiverade. De övar inte hemma eller tar inte hem/får inte ta hem sitt instrument. Får de ingen positiv respons hemifrån kan det också bidra till negativ inställning. Då kan det hjälpa med ett telefonsamtal till föräldern.

- Ett problem för musikpedagogen kan vara att släppa på ambitionen att eleverna måste lära sig många melodier inför slutkonserten. Vissa av eleverna lär sig fort, några har längre startsträcka och behöver sitta med och titta på och "strula" lite. De får vara med ändå så länge de inte förstör för de andra. Visst är det trevligt med en fin konsert, men låt inte det skapa stress! Processen, bra lektioner och barnens upplevelse och utveckling är det centrala.
- En vanlig svårighet är att få tillgång till en bra lokal. Samt att få tillgång till den i god tid innan lektion för att ställa i ordning. Här är det viktigt med god kontakt med skolans personal.

Första lektionen

Ofta låter vi barnen prova och önska instrument vid första lektionen. Det blir ett tydligt val om det bara finns två att välja mellan. Poängtera att alla kanske inte kan få det instrument de önskar, eftersom vi bara har 6 av varje instrument. Säg att "Det gör inget om man inte får sitt första val, för instrumenten är lika kul, och efter klassorkestern kan man välja mellan allt som finns i Kulturskolan." Det blir till en nyttig övning i att hantera besvikelser. "Brukar ni kasta er på golvet och skrika när ni inte får som ni vill?" Om man frågar så skrattar barnen och det skapas en vilja att uppföra sig moget. Vid nästa lektion berättar vi vem som fick vilket instrument. Nu är instrumenten fördelade, nu kör vi på och det går inte att byta!

Ett annat sätt, som våra brasslärare använder, är att lyssna när barnen provar instrumenten och samtidigt se på deras mun och kroppsspråk. Det går då att avgöra vilket av instrumenten som passar varje barn bäst. Eleverna får då inte välja, utan lärarna fördelar. Vid lektion nummer två får de reda på vilket instrument de har fått.

Kroppsspråk och röstläge som verktyg för disciplin och avslappning

Barn gör som vi gör. Höj därför inte rösten – sänk den! En lektion i en klassorkester följer vissa mönster. Börja med att de sitter på sina nummerade stolar. Hitta ögonkontakten och skapa ett lugn genom att hälsa och ställa några frågor i ett avspänt och lågt tonläge. Därefter en tydlig instruktion om vad som ska packas upp/sättas ihop, och att de ska sitta tyst i viloläge när det är klart. Det kan hända att vi sjunger en startsång eller gör en rytmikövning, därefter tar vi upp instrumenten och spelar. Ge en tydlig och lugn instruktion innan musiken sätts på: Hur ska de stå/sitta, hur ska de hålla instrumentet, vilka toner och grepp ska tas och hur långa är tonerna? När alla har förstått – sätt på musiken. Alla spelar. Precis när låten tagit slut gäller det att snabbt få ner energin i rummet. Det är en spännande utmaning. Öva dig som pedagog på detta! Stissa upp – Lugna ner! Med hjälp av gester, blickar och viskningar får du barnen att snabbt sitta tysta i viloläge. Förklara att det måste vara tyst och lugnt för att alla ska få lite vila och för att de ska kunna få nästa instruktion. Att läraren konsekvent kräver tystnad för att ge nästa instruktion är det enda sätt som fungerar.

Ironi, humor och överraskningar hjälper barnen framåt

Åttaåringar är härliga att jobba med. De har fantasin och lekfullheten i gott bevar, och har ännu inte hört allt och sett allt. Ta med dem i en lek eller tävling (eller använd tvärtom-språket) och de kommer att gå all-in! Redan på lektion 2 eller 3, innan man känner varandra ordentligt kan läraren med allvarlig uppsyn säga: "Den tonen får ni inte kunna". Tyvärr råkar läraren i nästa andetag försäga sig så att tonens namn och grepp avslöjas, lite sådär i en bisats. Det är alltid en eller två i gruppen som snappar upp det där och då startar en visklek mellan barnen och de provar tonen medan läraren ser tillkämpat allvarlig ut. De är åtta år och de känner sig *ganska* säkra på att läraren skojar. Men inte helt säkra!

Konserten för föräldrarna startar alltid på samma sätt, det är ett nästan skamligt enkelt bondfångarknep. I första låten kommer inte ett ljud från orkestern, de står bara och mimar. Orkesterlärarna låtsas bli arga (här har vi kämpat och försökt lära barnen spela, är detta tacken!?) och publiken får frågan om barnen ska få en andra chans, vilket de såklart får. Redan förberedelserna för spelstrecken är lustfyllda, där barnen dyrt och heligt måste lova att inte avslöja vår hemlighet i förväg.

Detta är den ultimata utmaningen för pedagogen! Att skapa ordning och reda kombinerat med skratt och empati. Snabba skiften från svängig musik, skratt och dans till koncentrerat lugn. Om man lyckas så tycker barnen om sina spellärare, men har samtidigt respekt.

Hur vi startade med klassorkester

Kulturskolan Skurup har jobbat med klassorkestrar sedan 2013. Vi startade på endast en skola och med enkla instrument i början – äldre trumpeter, tromboner i plast och saxonetter. Några kulturskolor i vår närhet jobbade med klassorkester i helklass. Man åkte där ut till skolan fyra-fem lärare och spelade med klassen under ett läsår. Det var för resurskrävande för oss att ta så mycket lärartid. Och vi tänkte även på att ljudnivån blir väldigt hög när så många barn spelar samtidigt. Vi delade istället klassen i två grupper där den ena spelade på hösten, den andra på våren. Det första läsåret erbjöd vi detta till skolan helt gratis.

Gör upp avtal med skolan

Vi gör upp avtal ett läsår i taget med varje skola för sig. Priset är lågt satt så att skolan ser att de får mycket för pengarna. Priset kan tex sättas efter terminsavgiften för ämneskurs för 12 elever, och blir då lika starkt subventionerat som kulturskolans övriga verksamhet.

Magnus Rydlöv, chef i Kulturskolan Skurup och lärare i två klassorkestrar

Tre argument för att kulturskola och skola ska samarbeta

1 Barnen är vinnare. De får lyckas tillsammans i grupp, de märker sina egna framsteg och de får stå på en scen, spela och få applåder. Det stärker.

2 Utveckling, resursutnyttjande och samsyn. Både skolan och kulturskolan har mycket att lära och mycket att vinna på att samarbeta.

3 Bredden i musiklivet gynnas när barnen får en ingång till orkesterinstrumenten

Daniel Brantings tips och tankar:

(Daniel Branting är lärare i slagverk, gitarr, elbas och undervisar i trumpet/kornett i klassorkester)

- Det är en stor fördel om en av kulturskolans lärare deltar vid föräldramöte i början av läsåret. Då når vi fram med info om hur klassorkestern fungerar, vad vi vill uppnå och vad föräldrarna kan göra för att stötta. För att illustrera kan man visa bilder eller en kort film.
- Poängtera att detta är ett gyllene tillfälle att få möjligheten och lyxen att få bli undervisad på ett instrument OCH att få göra det tillsammans i grupp.
- Föräldern har en viktig roll i att ge barnet möjlighet att spela/öva hemma. och att de kommer låta "mindre bra" i början, men efter tiden kommer det att låta bättre.
- Att det är inget krav att föräldern skall vara musikalisk eller kunna spela/läsa-musik. NEJ, här finns det ett en chans för barnet att kanske lära någon där hemma att spela.
- Allt detta KAN bli en start på ett barns musikaliska resa genom livet eller ett otroligt minne för livet!
- Försök hålla god kontakt med klassläraren, korta mail eller sticka in huvudet i klassrummet... speciellt när det kan finnas svårigheter i gruppen, (allt ifrån att hålla tiden, glömma instrument eller interna schismer) Klassläraren är den som har bäst koll på gruppen, därför är en öppen dialog med klassläraren väldigt viktigt.
- Det gäller att stärka eleverna! Jag brukar säga till dem precis vid uppvärmningen innan avslutningskonserten att de skall försöka att vara stolta över vad de har gjort och tänka på hur det lät tex första lektionen eller kanske den "mini-konserten" man hade för resterande klassen. Jag har haft möjlighet att undervisa en hel massa klassorkester-elever som sedermera har börjat hos mig på Kulturskolan. De talar om klassorkestern som en upplevelse och att de är tack vare den de har fortsatt sitt musicerande (kanske inte alltid på samma instrument, men att fröet till musikintresset såddes i klassorkestern).

Agneta Larssons tips och tankar:

(Agneta Larsson är lärare i piano, trumpet, blockflöjt, rytmik och musikterapi)

Det gäller att ha tydlig information och bra samverkan med klasslärare och vårdnadshavare så att "de är med på tåget" och är positivt inställda.

Barnen behöver ofta påminnas om att ta med instrumenten, och det är till stor hjälp om klasslärarna är aktiva med att peppa och uppmuntra.

Klasslärarna delar upp eleverna i grupper som fungerar. Kanske ligger deras spelstund i anslutning till en rast och det är skolpersonalens ansvar att få dit eleverna i tid till lektionens start. Hemma är det en fördel att föräldrarna också är positivt inställda till att barnet vill och behöver öva en stund på sitt instrument, fast det kanske inte låter så bra!

För oss som pedagoger är det viktigt att vara förberedd när barnen kommer. Vi har så kort tid på oss, att stolarna och notställen måste stå framställda och instrumenten upppackade och välfungerande (gäller de första veckorna innan barnen fått ta hem dem), likaså att mediautrustning är i ordning.

Som klassorkester-pedagog måste man också sätta **rimliga krav** på vad eleverna förväntas kunna hinna lära sig på 10 veckor. Fokus ligger på att eleverna får en chans att prova på ett musikinstrument på riktigt under några veckor. De får en inblick i hur det känns att göra musik tillsammans med andra och hur kul det är när det börjar låta bra. Redan från dag ett får de veta att de ska få göra en konsert om 10 veckor och att vi ska använda tiden väl. Det är bra att ha en morot att se fram emot. Det blir inte perfekta toner, det tar tid att förstå noter och notsystem och andra musikaliska termer och teorier, några i gruppen övar hemma, andra gör det inte eller har andra svårigheter. I en grupp hinner vi spela 10 låtar, i en annan kanske 15. Vi spelar tillsammans, samma låt, vi börjar samtidigt och slutar spela samtidigt! Vi lyssnar på varandra och på musiken och det blir bättre och bättre för varje gång!

Vilken nytta har barnen av detta? De får en inblick och en förståelse för hur det är att spela ett instrument. I början kan man ingenting och helt plötsligt kan man spela en låt tillsammans. De får också en förståelse för hur det låter när andra spelar och att lyssna in varandra och musiken man följer. Musikaliteten utvecklas helt klart då man under lektionen inte bara spelar på sitt instrument, utan klappar puls och rytmer, sjunger och rör sig till musiken med enkla rytmik-övningar. Det blir ett bra komplement till musikundervisningen i grundskolan. Har man då bra kontakt med klasslärarna kan man tipsa dem om vad man jobbat med så kan de spinna vidare i sin undervisning. Förhoppningsvis blir barnen lite nyfikna på vad vi mer har att erbjuda i kulturskolan och några söker vidare till vår ordinarie undervisning. De klasskamrater som ännu inte fått spela än börjar bli intresserade och har kanske varit hemma hos någon kompis och fått prova på. De längtar tills det är deras tur.

Fler tips från Agneta Larsson:

- Ibland spelar vi pedagoger själva för barnen och de brukar de uppskatta
- Att bryta av med någon rytmik-övning lättar alltid upp
- Låta barnen dirigera och bestämma vem som ska spela och hur de ska spela
- Lyssna på bakgrundsmusiken och klappa puls eller rytm till den
- Öva inför konsert, stå upp, ta emot applåd, koreografi eller göra någon sångtext till
- Starta lektionen likadant varje gång, tex med andningsövningar och uppvärmningsövningar

Lotta Pahléns tips och tankar:

(Lotta Pahlén är lärare i fiol, piano och orkester)

Jag använder mig av **tävlingar** där gruppen är ett lag och ska vinna över mig. Tex om de spelar i en paus så vinner jag. Eller om de kan peka ut vilken rytm jag spelar på två olika rytmkort så får de ett poäng, svarar de fel får jag poäng. (Jag förlorar naturligtvis nästan alltid) Går också att applicera på notläsning där de måste prata ihop sig om vilken ton en viss not är. Då kan de elever som inte lärt sig än få hjälp att svara rätt. Om de gissar olika måste de argumentera för varför de tror att de har rätt. Det ger mig snabbt en bra inblick i hur mycket de förstått av notläsningsprincipen. Och att det blir de mot mig stärker deras sammanhållning.

Fasta platser för eleverna och tydliga klassrumsregler underlättar mycket. Jag brukar också säga till barnen att det är upp till dem hur mycket vi hinner lära oss. Om de håller sig till klassrumsreglerna så hinner vi mer. Då brukar de bli mer motiverade att hålla dem.

Man kommer förmodligen att ha någon elev som inte klarar att hålla stråken eller fiolen korrekt. Då brukar jag låta dem vara så länge de kan producera en ton. Att snabbt kunna läsa av vilken elev som klarar att kämpa och vilka som behöver gå lite under radarn är viktigt för att de ska tycka det är roligt.